

Diskriminace – úvod do problematiky

Mgr. Jana Kvasnicová, říjen 2016

Obsah

- Působnost veřejného ochránce práv
- Co je diskriminace
- Použití antidiskriminačního zákona
- Judikatura Ústavního soudu
- Případy veřejného ochránce práv

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Působnost ochránce

1. Státní správa

Ochrana před
nezákonným či
nesprávným postupem
nebo nečinností úřadů

2. Ochrana osob

omezených na svobodě

Preventivní systematické návštěvy
zařízení
Od roku 2006

3. Diskriminace

Prosazování práva na
rovné zacházení a
ochrana před diskriminací
Od roku 2009

4. Dohled nad vyhošťováním

Sledování zajištění, správního
vyhoštění, předání a průvozu
zajištěných cizinců
Od roku 2011

Působnost ochránce

- **Nevztahuje se na samostatnou působnost obcí**
- **Vztahuje se na ministerstva a jiné správní úřady**
- **Má působnost ve věcech diskriminace**
- **Může navrhopvat zrušení jiného právního předpisu**

Právní zakotvení diskriminace

- Čl. 26 ve spojení s čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod
- Směrnice: 2000/43/ES (rasa, etnicita), 2000/78/ES (tzv. rámcová směrnice), 2006/54/ES (rovné zacházení pro muže a ženy v oblasti zaměstnání a povolání)
- Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ADZ“)

Co je diskriminace

- Diskriminace je porušením práva na rovné zacházení (rovnosti příležitostí) → **diskriminace je protiprávní**
- Diskriminace je rozdílné zacházení s FO v právem vymezených společenských vztazích z důvodů, které právo zapovídá
- Diskriminace je jednání, které nemá rozumné odůvodnění (není legitimní), nebo je nepřiměřené (je disproporční)
- Důsledkem diskriminace je zásah do důstojnosti, plýtvání potenciálem, atd.

Věcná působnost ADZ

Diskriminace ve smyslu ADZ je zakázána pouze ve vymezených společenských vztazích, konkrétně v oblasti:

- pracovního práva, a přístupu k povolání, podnikání a jiné výdělečně činnosti (ust. § 1 odst. 1 písm. a – c)
- členství a činnosti v odborových organizacích (radách zaměstnanců, apod.),
- členství a činnosti v profesních komorách,
- sociálního zabezpečení,
- přiznání a poskytování sociálních výhod,
- přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování,
- přístupu ke vzdělání a jeho poskytování,
- přístupu ke zboží a službám, včetně bydlení, pokud jsou nabízeny veřejnosti nebo při jejich poskytování.

Zakázané diskriminační důvody

Dle ADZ je nepřípustné diskriminovat na základě:

- rasy, etnického původu, národnosti,
- pohlaví (těhotenství, mateřství/otcovství, pohlavní identifikace),
- sexuální orientace,
- věku,
- zdravotního postižení,
- náboženského vyznání, víry či světového názoru

Formy diskriminace

- Definice obsaženy v ust. v § 2 – 4 ADZ
- ADZ rozlišuje diskriminaci **přímou a nepřímou**
+
- ADZ za diskriminaci považuje **obtěžování,
pronásledování, pokyn a navádění k diskriminaci**

Přímá diskriminace

Přímá diskriminace (ust. § 2 odst. 3 ADZ): jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou na základě zakázaného diskriminačního důvodu zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci.

Nepřímá diskriminace

Obecná nepřímá diskriminace (§ 3 odst. 1): jednání nebo opomenutí, kdy je osoba na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe znevýhodněna oproti ostatním.

Nepřímá diskriminace

Zvláštní nepřímá diskriminace (§ 3 odst. 2): diskriminací z důvodu zdravotního postižení se rozumí také **odmítnutí nebo opomenutí přijmout přiměřená opatření**, aby měla osoba se zdravotním postižením přístup k určitému zaměstnání, k výkonu pracovní činnosti nebo funkčnímu nebo jinému postupu v zaměstnání, aby mohla využít pracovního poradenství, nebo se zúčastnit jiného odborného vzdělávání, ledaže by takové opatření představovalo nepřiměřené zatížení.

Obtěžování

Nežádoucí chování,

- jehož záměrem nebo důsledkem je snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, ponižujícího, pokořujícího nebo urážlivého prostředí, nebo
- které může být oprávněně vnímáno jako podmínka pro rozhodnutí ovlivňující výkon práv a povinností vyplývajících z právních vztahů.

Sexuální obtěžování (specifika)

Sexuálním obtěžováním se rozumí obtěžující chování, které má sexuální povahu.

- neverbální akty (obrázky nahých dívek na stěnách)
- verbální akty (nepříjemné sexuální vyjadřování, nabídky, narážky)
- posílání vtipů a obrázků se sexuálním podtextem proti vůli adresáta
- fyzický kontakt (přehnané hlazení po vlasech, napadení atd.)
- vynucování sexuálních kontaktů, sexuální vydírání, případně v krajním případě znásilnění.

Formy diskriminace

- **Pokyn k diskriminaci**
 - Chování osoby, která zneužije podřízeného postavení druhého k diskriminaci třetí osoby.
- **Navádění k diskriminaci**
 - Chování osoby, která druhého přesvědčuje, utvrzuje nebo podněcuje, aby diskriminoval třetí osobu.
- **Pronásledování**
 - Nepříznivé zacházení, postih nebo znevýhodnění, k němuž došlo v důsledku uplatnění práv na ochranu před diskriminací.

Navádění

- Nevyžaduje vztah nadřízenosti a podřízenosti.
- Uplatní se i v případě, kdy je subordinace sporná (představenstvo akciové společnosti), nebo zcela zjevně "chybí" (podnět k diskriminaci ze strany třetích osob).
- Navádění musí být objektivně způsobilé k diskriminaci vést nebo ji způsobit. Může se týkat o navádění například v případě petice za odvolání učitele, který je "starý"?

Pronásledování

Předpoklady pronásledování (ustanovení § 4 odst. 3 antidiskriminačního zákona):

- Uplatnění práva na rovné zacházení (jedná se o sekundární diskriminaci),
- nepříznivé zacházení,
- a příčinná souvislost mezi předchozími okolnostmi.

Test diskriminace ve smyslu ADZ

- Zachází se s FO méně výhodně než s jinou ve srovnatelné situaci? **ANO**
- Znevýhodnění se děje na základě právem zakázaného důvodu? **ANO**
- Ke znevýhodnění dochází v právem vymezené oblasti? **ANO**
- Lze znevýhodnění odůvodnit oprávněným účelem a přiměřeností dosahování tohoto účelu? **NE**

= DISKRIMINACE

Lze na hodnocení diskriminace v OZV použít ADZ?

Test diskriminace pro hodnocení OZV

- **Jde o srovnatelnou situaci?** – zpravidla implicitní, hledání společného prvku, důležité pro naplnění materiální rovnosti
- **Jedná se o nepříznivé zacházení?** – povinnost či benefit není pro všechny, otázka materiální rovnosti
- **Existuje legitimní cíl?** – cíl má znát tvůrce normy
- **Je opatření přiměřené a nezbytné?** – čím invazivnější omezení, tím více zkoumat nezbytnost

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Judikatura Ústavního soudu

- **Pl. ÚS 5/07** – sporné vymezení veřejného prostranství
- **Pl. ÚS 29/10** – provozování videoloterijních terminálů
- **Pl. ÚS 29/15** – vynětí obce z působnosti tržního řádu (nařízení)
- **Pl. ÚS 6/15** – pravidla pro prodej zboží a poskytování služeb (nařízení)
- **Pl. ÚS 57/13** – zákaz podomního prodeje (nařízení)

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Judikatura Ústavního soudu

- **PI. ÚS 36/93** – rovnost relativní, méně výhod pouze ve veřejném zájmu
- **PI. ÚS 4/95** – rovnost v relaci k jiné sociální hodnotě
- **PI. ÚS 15/02** – zvýhodnění musí být objektivní a přiměřené
- **PI. ÚS 42/03** – relativní rovnost, nesmí být libovůle
- **PI. ÚS 29/08** – možnost rozlišování, ale musí být rovná ochrana, proporcionalita, racionalita

Případy VOP

➤ 2/2010/DIS

„když očipuješ psa, dáme ti slevu z poplatku“

- vyhláška
- úleva od místního poplatku ze psů
- kdo neplatí poplatek nedostal nic
- asistenční pes
- nepřímá diskriminace z důvodu zdravotního postižení

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Případy VOP

➤ Zřizování vyhrazeného parkování

- Doporučení ke zřizování vyhrazeného parkování na místních komunikacích (<http://www.ochrance.cz/diskriminace/doporuceni/>)
- pouze pro osoby se zdravotním postižením
- nutné individuální posouzení
- povinnost přijímat přiměřená opatření
- <http://eso.ochrance.cz/Nalezene>

Případy VOP

➤ **Kritéria pro pronájem obecního bydlení**

- Doporučení ochránce k naplňování práva na rovné zacházení s žadateli o pronájem obecního bydlení
(<http://www.ochrance.cz/diskriminace/doporuceni/>)
- dávky pomoci v hmotné nouzi
- bezdlužnost (dluhy na místních poplatcích)
- rodičovský příspěvek
- „těhotenství v bytě“
- Neposkytnutí z důvodu zdravotního postižení
- <http://eso.ochrance.cz/Nalezene>

Případy VOP

➤ 4591/2013/VOP

„lavičková vyhláška“

- nad rámec zákonného zmocnění
- možný rozpor s ADZ
- veřejné prostranství = služba určená veřejnosti
- ➔ neodůvodněné omezování užívání veřejného prostranství
- předloženo ÚS

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Případy VOP

➤ 1533/2014/VOP

„místní míň, chataři víc“

- rozdělení poplatníků na místní a chataře
- nepřípustná změna v sazbě poplatku
- úleva či osvobození – zejména ztížené sociální postavení
- paušální úleva není možná
- požadavek VOP na metodické vedení
- nepředloženo ÚS

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Případy VOP

➤ 3794/2015/VOP

„v památkové zóně může inzerovat pouze obec“

- výjimka ze zákazu šíření reklamy v nařízení obce pouze na akce pořádané nebo spolupořádané obcí
- vybočení z rámce zákonného zmocnění
- typ akce, ne osoba

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Desegregační vyhlášky?

➤ Stanovení školských obvodů

„děti z Bronxu chodí do školy v Bronxu“

- stanovení spádových škol ve větších městech, aby se omezila koncentrace dětí na základě etnicity pouze v některých školách
- rozptýlení v různých školách
- § 178 školského zákona

Shrnutí

- Antidiskriminační zákon je obecný právní předpis zakazující diskriminaci
 - pouze pro důvody a oblasti v něm vymezené
 - Obsahuje obecně použitelné definice
- Zákaz diskriminace vychází ze samotné Listiny základních práv a svobod
- Výklad v judikatuře Ústavního soudu

Závěr

- Odlišný test diskriminace pro normativní akt
- Otázka „kvalifikovaných“ diskriminačních důvodů
- Legitimita, přiměřenost, nezbytnost

Veřejný ochránce práv
OMBUDSMAN

Děkuji za pozornost

Mgr. Jana Kvasnicová
právnička
Oddělení rovného zacházení

www.ochrance.cz

<http://eso.ochrance.cz/>

<https://www.facebook.com/verejny.ochrance.prav>

<https://twitter.com/ochranceprav>